

Amasyalı Münîrî'nin *Siyer-i Nebî*'sinde Bulunan Hicretnâme ve Hususiyetleri*

Reyhan Çorak**

Özet

Konusu siyer olan eserler; Osmanlı ilmi, kültürü ve medeniyeti içinde, edebiyat sahasında ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Halkın ihtiyaçlarına binaen, tasavvuf zemininde teşekkül eden bu metinler, edebiyatın genel kaideleri çerçevesinde üretilmiştir. Bu münasebetle eserlerde, tarihî veya biyografik anlatımın yanında yazarın veya şairin muhayyilesi ve heyecanı ile Hz. Peygamber'e duyduğu muhabbet bir arada yer alır. Metinlerde, tarihî olaylar ifade edilirken kuru bir anlatım dili kullanılmaz. Konu ile ilgisi nisbetinde kısa hikâyeler veya olağanüstü bazı hadiselerle mevzu süslenir; üslûp daha câzip ve akıcı hale getirilmeye çalışılır. XVI. yüzyılın başlarında yazılan ve Amasyalı Münîrî'ye ait olan *Siyer-i Nebî* de bu üslûpla yazılmıştır. Türk edebiyatının en uzun manzum siyer-i nebisi olan eser, yaklaşık 33 bin beyit kadardır ve 7 cilt olarak tertip edilmiştir. Bu makalenin konusunu, eserin 3. cildinde yer alan *Hicretnâme* teşkil etmektedir. 1101 beyit olan bu bölümde hicrete dair gerçek hadiseler anlatılırken edebî metinlere has bazı hususiyetlerden de faydalanılmıştır. Makalede *Hicretnâme*'nin muhtevası, hadiselerin tarihî seyri ve edebî yönü birlikte değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyer literatürü, siyer-i Nebî, hicret, hicretnâme.

* Bu makale "Münîrî'nin Manzum Siyer-i Nebî'si (Cild: 2-3) (İnceleme-Metin)" isimli doktora tezimizin bir bölümünden üretilmiştir.

**Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, reyhancorak@yahoo.com.

Hicretnâme in *Siyer-i Nebî* of Münirî of Amasya, and Its Characteristics

Abstract

The books on *sira* emerged and developed in the field of literature in Ottoman culture and civilization. These texts formed on the basis of Sufism considering the need of the people were produced within the framework of the general principles of the literature. Consequently, in such works, besides the historical or biographical narration, the imagination and excitement of the author or the poet and the love he/she felt towards the Holy Prophet (pbuh) are present together. In these texts, unsensational dry prose is not used when narrating historical events. The subject is decorated with relevant short stories or extraordinary events, and in this way, it is tried that the style will be more attractive and fluent. *Siyer-i Nebî* written at the beginning of the XVI. century by Münirî of Amasya was also written in this style. The book, which is the longest *Siyer-i Nebî* written in verse in the Turkish literature, is seven volumes and about thirty-three thousand couplets. The subject of this article is the *hicretnâme* in the third volume of the work. In this chapter, 1101 couplets, some special features of literary texts were used while describing the real events related to *hijra*. In this article, the content of *hicretnâme* will be evaluated, together with the historical course of events and the literary aspect.

Key Words: *Sira* literature, *sirat al-Nabî*, *hijra*, *hicretnâme*.

Giriş

Hz. Peygamber'in hayatını konu alan eserler, Osmanlı ilmi, kültürü ve medeniyeti içinde, edebiyat sahasında ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bu münasebetle metinler edebî kaideler çerçevesinde yazılmış ve edebiyatın temel kaynaklarından olan tasavvuf zemininde husûle gelmiştir. Şairler eserlerinde temel biyografik bilgileri hikaye etmelerinin yanında kendi hayal dünyalarını ifade eden ve heyecanlarını dile getiren canlı ve akıcı bir üslûp kullanmışlardır. Özellikle şairin veya metinde yer alan herhangi bir kahramanın ağzından Hz. Peygamber'in medhedildiği na't bölümleri son derece liriktir ve derin bir hissiyatla yazılır. Tarihi olaylar ifade edilirken kısa hikayelerden veya olağanüstü bazı hadiselerden faydalanılarak mevzu süslenir, üslûp daha câzip ve akıcı hale getirilmeye çalışılır.

Türk edebiyatının bilinen en uzun manzum *Siyer-i Nebi'si* de bu üslûpla yazılmıştır. Eser, XVI. yüzyılın başlarında Amasya'da yaşamış olan Münîri'ye aittir. Yaklaşık 33 bin beyit kadardır ve 7 cilt olarak tertip edilmiştir. *Siyer'in* 3. cildinde 1101 beyit tutarında bir *Hicretnâme* bulunmaktadır. Bu makalenin konusunu ilgili bölüm teşkil etmektedir. Makalede *Hicretnâme'nin* muhtevası, hadiselerin tarihi seyri ve edebî yönü birlikte değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Hicretnâme

Sözlük anlamı “terketmek, ayrılmak, ilgisini kesmek” olan “hicret” kelimesi, hecr (hicran) masdarından türetilmiştir. Aynı zamanda “kişinin herhangi bir şeyden bedenlen, lisanen veya kalben ayrılıp uzaklaşması” demektir. Kelime “bir yerin terkedilerek başka bir yere göç edilmesi” mânâsı ile terimleşmiştir. Bu münasebetle “gayri müslim bir ülkeden İslam'ın yaşandığı bir başka ülkeye göç etmeyi veya Hz. Peygamber'in ve Mekke'de bulunan müslümanların Medîne'ye göç etmesini” de ifade eder.¹

Türk edebiyatında “Hicretnâme” başlığı altında yazılan eserler ekseriyetle Hz. Muhammed'in hicretini esas alır. Bu konuda kaleme alınmış tek müstakil mesnevi Süleyman Nahîfî (ö.1738)'ye aittir. *Hicretü'n-Nebî* isimli metin, Amil Çelebioğlu'nun tesbitine göre 788 beyittir. Eserin başında Hz. Peygamber'in doğumu, çocukluğu, Hz. Hatice ile evlenmesi, mîrâcî ve nübüvveti anlatılır. Hicret bölümü 162. beyitten itibaren başlar ve Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye üzerindeki emanetleri bırakması, Hz. Ebû Bekir'le Mekke'den ayrılmaları, müşriklerin oyunları, mağara hikayesi ve süt mucizesi konuları ile devam eder. Bundan sonra Hz. Muhammed'in hilyesi, Medînelilerin O'nu karşılaması ve Hz. Hâlid'e misafir olması anlatılır.²

1 Ahmet Önkal, “Hicret”, *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 17, s. 458.

2 Amil Çelebioğlu, “Süleyman Nahîfî'nin Hicretü'n-Nebî Adlı Mesnevisi”, *Türklük*

Süleyman Nahifi'nin müstakil eseri dışında Hicretnâmeler, Türk edebiyatının farklı dönemlerinde farklı şekillerle vücuda getirilmeye devam etmiştir. Hicret kelimesinin “küfür alâmet ve amellerinden îmân alâmet ve amellerine intikal”³ etme mânâsına binaen mevzu tasavvufi şiirlere de konu olmuştur ve sefer kavramından yola çıkılıp Cenâb-ı Hakk'a ulaşma yollarından biri olarak kullanılmıştır.⁴ Kişinin kul olabilme bilinciyle çıktığı bu yolda Rabb'inden ayrı düşmesi, O'ndan uzak kalması tahammül edilmesi zor bir haldir. Bu halin tek çâresi de O'na kavuşmak, lütufda da kahırda da Hakk'la beraber olma mertebesini tecrübe edebilmektir.⁵

Son dönemin mutasavvif şairlerinden olan Kâtib Fevzi Efendi (1871-1924), 900 beyitten müteşekkil *Şümûsü's-safâ fi evsâfi'l-Mustafâ* isimli eserinde Hz. Peygamber'in doğumundan itibaren verdiği bilgiler arasında hicreti de hikaye eder. Bu bölüm 300 beyit kadardır.⁶ Ayrıca yine XX. yüzyıl mutasavvif şairlerinden olan Âşık Molla Rahîm, *Mevlid-i Şerîf* isimli eserinde hicretten geniş bir biçimde bahsetmiştir.⁷

Hicret, Divan şairleri tarafından, telmih yoluyla beyitler kurularak, hadisenin hatırlatılması şeklinde eserlerde kullanılmıştır.⁸ Bunun dışında yine divanların na't türündeki şiirlerinde veya mesnevilerin giriş bölümlerinde konudan bir kaç beyitle bahsedilir.⁹ Siyer türünde ele alınmış eserlerde hicret, Resûl-i Ekrem'in hayatının ele alınış şekline uygun biçimde ya da manzum veya mensur oluşlarına göre kısa veya daha detaylı anlatılır. Türk edebiyatının bilinen en eski siyeri Kadı Darîr'e aittir. Manzum-mensur kaleme alınmış olan *Siyer-i Nebî*'de hicret bahsi mensur yazılmış ama konu manzumelerle kuvvetlendirilmeye çalışılmıştır. Eserdeki 262. manzume ile 276. manzume arasında bulunan şiirler hicret konusu ile ilgilidir.¹⁰

Araştırmaları Dergisi, (1987): s. 60-61. Ayrıca bk: Mustafa Uzun, “Nahifi” *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 32, s. 298.

3 Şerafeddin Gölcük, “Kur'an'da Hicret”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1986): s. 9-10.

4 İsmail Hakkı Bursalı, *Ferâhü'r-Rûh (Muhammediyye Şerhi)* İstanbul: Bulak Matbaası, I, 1252, s.201.

5 Süleyman Uludağ, *Tasavvuf Sözlüğü*, İstanbul: Kabcacı Yayınları, 2005, s.168.

6 Ferdi Kiremitçi, “Türk İslam Edebiyatında Manzum Hicretnâmeler ve Mustafâ Fevzî b. Nu'mân'ın “Hicret-i Habîb-i Rabbü'l Âlemîn” Başlıklı Mesnevisi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*,18, (2017): s. 349-350.

7 Kiremitçi, “Türk İslam Edebiyatında Manzum Hicretnâmeler ve Mustafâ Fevzî b. Nu'mân'ın “Hicret-i Habîb-i Rabbü'l Âlemîn” Başlıklı Mesnevisi”, s. 346-347.

8 Detaylı bilgi için bk.Türkan Alvan, “Hicret-i Nebî'nin Klasik Türk Şiirine Yansıması”, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*,7, (2016): s. 1-31.

9 Kiremitçi, “Türk İslam Edebiyatında Manzum Hicretnâmeler ve Mustafâ Fevzî b. Nu'mân'ın “Hicret-i Habîb-i Rabbü'l Âlemîn” Başlıklı Mesnevisi”, s. 337.

10 Esra Egüz, “Erzurumlu Mustafa Darîr'in Siretü'n-Nebî'sindeki Türkçe Manzumeler

Siyer konulu diğerk bir eser Süleyman Çelebi (ö.1422)'nin *Vesiletü'n-Necât* isimli mevlid-i şerîfidir. Hicret, bu eserde “Fî beyânı hicreti'n-Nebiyy sallallâhü aleyhi ve sellem” başlığı altında 7 beyit olarak tertip edilmiştir. Fakat beyitlerden sadece ilk ikisi mevzu ile doğrudan ilişkilidir.¹¹ Yazıcıoğlu Mehmed (ö. 855/1451)'in *Muhammediyye*'sinde ise “Hicretü'n-Nebî” bölümü 59 beyit ile; “Nüzûlü'n-Nebî fi'l-Medîne” bölümü 62 beyitle hicretten bahseder.¹² Veli'nin *Sîretü'n-Nebî*'si, Türk edebiyatının ikinci en hacimli manzum siyerdir. Eserde hicret, “Kıssa-yı Hicret-i Peygamber Salla'llâhu Aleyhi ve Sellem” başlığı altında hikaye edilmiştir ve 581 beyit kadardır.¹³ Bu makalenin konusunu teşkil eden Münîrî'nin *Siyer-i Nebî* isimli eserinde ise hicret mevzusu 1101 beyitte anlatılmıştır. Eser, Türk edebiyatındaki en hacimli manzum siyerdir. Dolayısıyla bilinen en hacimli hicretnâme de bu siyerde mevcuttur.¹⁴

Divan edebiyatının en meşhur mensur siyeri ise XVII. yüzyılda yazılmıştır. Veysi'ye ait olan eserde hicret konusu “Bu makâle-i endûh-fersâ ol yekke süvâr-ı meydân-ı âsmânun hâr-ı dâmen-hırâş-ı eziyyet-i Kureyş'den âzürde-i hâtır olup dârü'l-emân-ı Medîne-i Münevvere'ye şeddi râhile-i hicret buyurdugudur” başlığı altında hikaye edilmiştir.¹⁵

Tanzimat sonrası üretilen eserlerde hicret hadisesi, pek rağbet görmemiş fakat Cumhuriyet'ten sonraki dönemde özellikle gelenekten beslenen şairler, Hz. Peygamber'in hayatını anlatırken hicret konusuna da değinmişlerdir.¹⁶ Hadise bazı eserlerde mevzunun tarihi yönü üzerinde durularak verilmiş bazı eserlerde ise hicretin mânâsı ön planda tutulmuştur.¹⁷ Buna en güzel örneklerden biri Necip Fazıl Kısakürek'in (1905-1983), *Esselâm*¹⁸ isimli eseridir.¹⁹

(Metin-İnceleme)” (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), s. 816-853.

11 Necla Pekolca, *Mevlid Süleyman Çelebi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2016, s. 97.

12 Amil Çelebioğlu, *Muhammediye II*, İstanbul: MEB Yayınları, 1996, s. 163-171.

13 Bayram Özfırat, “Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Veli'nin,Sîretü'n-Nebî'si”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, XII, (2014), s. 93-134.

14 Reyhan Çorak, “Münîrî'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)”, (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2010), s.V.

15 Nuran Öztürk, “Siyer Türü ve Siyer-i Veysi (Dürretü't-tâc fi sireti sâhibi'l-mî'râc)” (Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997) s. 275-303.

16 İsmail Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber (1860-2011)*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012, s. 568.

17 Çetişli, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber (1860-2011)*, s. 304-322.

18 Necip Fazıl Kısakürek, *Esselâm*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2015, s.74-77.

19 Detaylı bilgi için bk: *Tarih İçinde Hicret ve Na'tlar Antolojisi* (2. Baskı), haz. Türkiye Millî Kültür Vakfı Kültür Komitesi, İstanbul: Türkiye Millî Kültür Vakfı Yayınları, 1991.

Hicret hadisesi tarihi olarak, ikinci Akabe Biâtı'ndan sonra vukû bulur. Öncesinde Mekkelilerin müslümanlara kötü muamele etmeleriyle başlayan süreç, bazı müslümanların Habeşistan'a göçüyle devam eder. Bir süre sonra Mekke'de İslam'ı kabul edenlerin sayısı artar ve Habeşistan muhacirlerinden geri dönenler olur. Fakat bu arada Medîne'de pek çok kişinin İslam'ı tercih etmesi Mekke'deki durumu tekrar zorlaştırır ve müslümanlara yapılan eziyetler de artar. Öte yandan Medinelilerden 70 kişilik bir grup Hac için Mekke'ye gelmiştir.²⁰ Bu grup Hz. Peygamber'le Akabe'de buluşup görüşür. Peygamberliğin "12. yılında Birinci Akabe Biât'ı, 13. yılında İkinci Akabe Biât'ı gerçekleşir."²¹ Böylece Mekkelî müslümanların Medîne'ye hicret etmeleri durumunda canları teminat altına alınmış olacaktır. İkinci Biât'tan sonra Müslümanlar Medîne'ye hicret etmeye başlarlar. Resûl-i Ekrem'in de hicret edeceği tahmin edilmektedir. Müşrikler için bu durum tehlike arzeder. Dâru'n-Nedve'de toplanıp Hz. Peygamber'i öldürmeyi planlarlar. Her kabileden bir genç görevlendirilecek böylece Haşimoğullarının intikam alması da engellenecektir. Sadece diyetleri ödenip barış yapmak zorunda bırakılacaklardır. Bu plan Cebrâil (a.s.) vasıtasıyla Hz. Peygamber'e bildirilir ve Medîne'ye hicret kararı alınır. Resûl-i Ekrem kararı Hz. Ebû Bekir'e bildirir. Ayrıca üzerinde bulunan emanetleri de sahiplerine ulaştırılmak üzere Hz. Ali'ye teslim eder. Hz. Ebû Bekir ile birlikte Mekke'nin güneyindeki Sevr dağına doğru yola çıkılır. Dağda bulunan bir mağara onlara sığınak olur. Bu esnada Kureyşliler Hz. Muhammed ile Hz. Ebû Bekir'in yokluğunu farkeder. Birlikte gittikleri anlaşılır. İzler takip edilerek mağaranın önüne kadar gelinir fakat içerisi kontrol edilmez. Bazı rivayetlere göre, mağaranın girişine bir örümceğin ağ örmesi ve bir güvercinin yuva yapması onları kurtarmıştır. Mağarada üç gün üç gece kalınır. Hz. Ebû Bekir'in oğlu Abdullah akşamları gelip Mekke'de olanları aktarmaktadır. Hz. Peygamber, üçüncü günün sonunda Hz. Ebû Bekir, Âmir b. Führeyre ve Abdullah b. Uraykıt ile beraber Cidde üzerinden tekrar yola çıkar. Yolculuk sırasında müşriklerden Sürâka b. Mâlik ve Büreyde b. Husayb'ın saldırılarına maruz kalırlar. Fakat Allah'ın izniyle kurtularak 12 Rebiülevvel'de Medîne yakınlarındaki Kubâ'ya ulaşılır. Buradan Yesrib'e geçerken, bir cuma günü Rânûnâ vadisinde ilk Cuma namazını kılmır. Hz. Peygamber, Medîne'ye ulaştığında devesini kendi haline bırakır. Böylece O'nu misafir etmek isteyen iki önemli aileyi de kırmamış olacaktır. Deve, Neccâroğullarından iki yetim kardeşin arazisine çöker. Resûl-i Ekrem de buraya en yakın yere, Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evine konuk olur.²²

20 A. Görke ve G. Schoeler, Çev. Öznur Özdemir, "En Erken Siyer Metinlerinin Yeniden İnşası: Urve b. ez-Zubeyr Külliyyatında Hicret" *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 56/2, (2015), s. 171.

21 Adnan Demircan, *Siyer*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2016, s. 267.

22 Demircan, *Siyer*, s. 267.

Amasyalı Münîrî ve Siyer-i Nebî'si

II. Beyazıt devri şairlerinden olan Amasyalı Münîrî (öl. 927/1521) Şehzade Ahmet ile yakın münasebeti bulunan, takdir görmüş bir şahsiyettir. Doğum tarihine ilişkin kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Mahlası, Münîr ya da Münîrî olarak geçer. Biyografik eserlerin kiminde Münîr, kiminde Münîrî kiminde ise Münîrî İbrahim Çelebi ifadeleri yer alır. *Siyer-i Nebî*'de bulunan gazellerinde, hem Münîr hem de Münîrî mahlaslarını kullanmıştır.²³ Bir diğer önemli eseri olan *Mihr ü Müşteri* mesnevisinde 'âlâ yedi nâzımihâ Münîrî bin Mehmed' ifadesi bulunur.²⁴ Şair ilk defa burada babasının adını anar. Kayıttta İbrahim adının geçmemesi ismi konusunda bir karışıklığın bulunduğunu düşündürmektedir. Aynı şekilde, şairin adının, *Amasya Tarihi*'nde baba adıyla beraber 'Münîrî Mehmed Çelebi bin Yusuf Çelebi'²⁵ şeklinde kullanılması baba adında da bir karışıklığın olduğunu göstermektedir.

Ailesine dair bazı küçük bilgiler *Divânında* bulunmaktadır. Mersiye-i Evlâd-ı Münîr başlıklı şiirinde arka arkaya vefat eden evlatları Ali ve Ferah'tan bahseder;

Kurretü'l-aynum Ali birle ciger-küşem Ferah

Neylediler n'itdiler bilsem hele bâri sana

K'ol iki tâze cüvânun kanımı bir haftada

Su gibi içüp bini bin derde kıldun mübtelâ²⁶

Münîrî'nin iyi bir eğitim aldığı bilinmektedir. Şehzâde kenti olan Amasya'da yetişmiş, burada bulunan önemli sanatkarlar arasında adı anılmış ve Şehzade Ahmet'in teveccühünü kazanıp özel meclislerinde bulunmuştur.²⁷

Osmanlı hat ekolünün kurucusu Amasyalı Şeyh Hamdullah Efendi'yle (öl.926/1520) çağdaştır. Muhtemelen onun talebeleri arasında bulunmuştur.²⁸

23 Çorak, "Münîrî'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)", s. 21-23. Ayrıca bk: Reyhan Çorak, "Amasyalı Divan Şâiri Münîrî İbrahim Çelebi Siyer-i Nebî'si ve Mirâciye'si" Uluslararası Amasya Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2, (2017), s. 861.

24 Günay Kut, "British Museum'daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar ve Tevâ'if-i Asere'den Tâ'ife-i Bektasiyan", *Yazmalar Arasında*, İstanbul: Simurg Yayınları, 2005, s. 49-50.

25 Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1927/1928, s. 248.

26 Ersen Ersoy, "II. Bayezid Devri Şairlerinden Münîrî, Hayatı, Eserleri, Divanı" (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2010), s. 248.

27 Çorak, "Münîrî'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)", s. 33. Ayrıca bk: Reyhan Çorak, "Amasyalı Divan Şâiri Münîrî İbrahim Çelebi Siyer-i Nebî'si ve Mirâciye'si" Uluslararası Amasya Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2, (2017), s. 864.

28 Çorak, "Münîrî'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)", s. 24. Ayrıca bk: Reyhan Çorak, "Amasyalı Divan Şâiri Münîrî İbrahim Çelebi Siyer-i

Hüsn-i hat sanatını meşkettiğine dair *Mihr ü Müşteri* mesnevîsinde şu beyiti söyler:

Hutûtun külline urdum kalem ben
Dahi bundan ilerü ne kılam ben²⁹

Münîri'nin mesleği hususunda, *Amasya Tarihi*'nde, Şehzâde Sultan Ahmet'in erkân-ı divânında nişancılık yaptığına dair bir kayıt bulunmaktadır.³⁰ Öte yandan Osmanlı ordusunda sipahilik yaptığına ilişkin bir başka bilgi de *Mihr ü Müşteri* mesnevisinde mevcuttur.

Bilürem sâhibü's-seyf ü kalemsin
Kemâlât ile âlemde alemsin³¹
Sipahilikde iş yok itmedüğüm
Nedendür bilmezem bitmedüğüm³²

Şairin vefatına dair iki kayıt tesbit edilmiştir. Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde Amasya'da gömülü olduğunu ifade eder.³³ *Osmanlı Müellifleri*'nde ise Sofya'da H. 927/M.1520-1521 tarihinde vefat ettiği belirtilir.³⁴ Şairin Sofya'ya gittiğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Dolayısıyla Amasya'da medfun olması daha muhtemeldir.

Kaynaklarda Münîri'ye ait yedi eserden bahsedilir. Bunların sadece üçü üzerine çalışma yapılmıştır. *Türkçe Divanı*³⁵ elimizdedir ve tesbit edilebilmiş üç nüshası bulunmaktadır. *Farsça Divanı*'nın adı yalnızca *Latîfi Tezkiresi*'nde geçer.³⁶ Fakat henüz şaire ait ayrı bir *Farsça Divan* bulunamamıştır. *Mihr ü Müşteri* adlı mesnevinin orijinali Assâr-ı Tebrizî'ye (öl. M.1381) aittir ve Farsça'dan yapılan ilk manzum çeviridir. Aslı 5120 beyit civarında olan esere Münîri,

Nebî'si ve Mirâciye'si", s. 862.

29 Ayten Akmandor, "Münîri ve Mihr ü Müsteri Mesnevisi" (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi DTCF, 1983), s. 431.

30 Çorak, "Münîri'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)", s. 24-25. Ayrıca bk: Reyhan Çorak, "Amasyalı Divan Şairi Münîri İbrahim Çelebi Siyer-i Nebî'si ve Mirâciye'si", s. 862-863.

31 Akmandor, "Münîri ve Mihr ü Müsteri Mesnevisi", s. 368.

32 Akmandor, "Münîri ve Mihr ü Müsteri Mesnevisi", s. 432.

33 Zuhuri Danışman, *Evliya Çelebi, Seyahatname*, İstanbul: Kardeş Matbaası, 1970, s. 190.

34 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-ı Amire, 1333, s. 409.

35 Divanın eksik olan İstanbul Üniversitesi nüshası üzerinde Ayten Akmandor yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Divanın bugün tesbit edilen üç nüshası ile bir doktora tezi 2010 yılında tamamlanmıştır. Ersen Ersoy, "II. Bayezid Devri Şairlerinden Münîri, Hayatı, Eserleri, Divanı" (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2010).

36 Latîfi, *Tezkiretü's-Şuâra ve Tabsıratu'n-Nuzama, (inceleme-metin)*, Haz. Rıdvan Canım, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000, s. 509.

1000 beyit kadar daha ilave etmiştir. Ayrıca 11 gazel, ilk 30 varakta bulunan şiirlere bazı manzumeler ve pek çok atasözü ile deyimi de Münîri esere dahil etmiştir.³⁷ Mesnevînin bilinen iki nüshası üzerine Ayten Akmandor doktora tezi hazırlamıştır. Gönül Alpay Tekin'in de devam eden bir çalışması bulunmaktadır.³⁸

Şaire ait olduğu ifade edilen *Fıkıhdan Bir Risale* isimli eserinin sadece *Osmanlı Müellifleri*'nde adı geçer.³⁹ *Tezkiretü'l-Vekâyi ve Münşeât Mecmuâsı* isimli eserler ise *Amasya Tarihi*'nde zikredilmektedir.⁴⁰

Amasya'nın, II. Bayezid'in hükümdarlığı ile ilim ve kültür merkezlerinden biri haline gelmesi Münîri'nin şiiri üzerinde hayli tesirli olmuştur. Şehzade Ahmet'in çevresinde oluşan âlim ve şairler arasında Münîri'nin de adı geçer.⁴¹

Amasya Tarihi'nde, Şehzade Ahmet'in oğulları için yapılan sünnet töreni anlatılırken Münîri 'en fazıl' şair olarak anılır. "911 senesinde Şehzade Sultan Ahmet genç şehzadelerine bir sünnet düğünü yaptırdı. Ümera-yı etrafı davet ederek muazzam bir dirnek oldu. Mükemmel bir donanma şekline aldı. Amasya şehri cennet gibi bezendi. Bu esnada Amasya'da Türk şuarasından Çeşmî, Şermî, Figanî, Kamî, Melihî, Münîri, Mihrî ve Acem şuarasından Basirî, Penâhî, Kutbî Beg maruf idiler. Bunların içinde en ayyaşî Tokadlı Melihî, en terbiyelisi Şermî, en fazılı da Münîri Efendilerdi. En şayan-ı dikkat Mihrî Hatundu."⁴²

"Münîri'nin, ilmi şairliğinden üstün tutulsa da eserlerine bakıldığında, öncelikle Türkçe ve Farsça'ya hâkim, döneminin edebî faaliyetlerinden haberdar, bir siyer ortaya koyacak derecede İslam tarihi hakkında malumat sahibi ve mükemmel bir cinas ustası olduğu ortaya çıkmaktadır."⁴³

37 Akmandor, "Münîri ve Mihr ü Müsteri Mesnevisi", s. XIII.

38 Biri, Millet Kütüphanesi'nde Ali Emîri Bölümü Manzum eserler 1185 numarada kayıtlı, sonu eksik, istinsah tarihi ve müstensihî belli olmayan bir nüshadır. Diğeri British Museum'da OR. 7742 numarada kayıtlı bulunur. Müellif hattıyla yazılmıştır ve 9 Şevval 892/28 Eylül 1487'de tamamlanmıştır. (Hatice Aynur, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler, Yayınlar, (Haberler Toplu Sayı 1990 - 2005)*, İstanbul: HAB Yayınları, 2005, s. 629.

39 Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, s. 409.

40 Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, s. 243.

41 Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, İstanbul: MEB Yayınları, 1996, s. 176.

42 Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, s. 249.

43 Çorak, "Amasyalı Divan Şâiri Münîri İbrahim Çelebi Siyer-i Nebî'si ve Mirâciye'si", s. 865.

Manzum Siyer-i Nebî⁴⁴

Siyer-i Nebi yedi cilt olarak tertip edilmiştir, 33.000 beyit civarında ve 866 varak hacmindedir.⁴⁵ Topkapı Sarayı Koğuşlar Kitaplığı 994-995 numaralarda bilinen tek yazma nüshası kayıtlıdır. Aruzun hezec bahrinin me fâ î lün me fâ î lün fe û lün (. _ . . . _ . . . _ . .) kalıbıyla mesnevi nazım şeklinde yazılmıştır. Bu mânâda en önemli özelliği kafiye sisteminin cinaslı olmasıdır. Şair bu sanatın hemen hemen bütün çeşitlerini ustalıklı kullanmıştır.⁴⁶ Ayrıca Türkçe-Türkçe, Arapça-Arapça veya Farsça-Farsça kelime ve eklerle redif sistemini kurmuştur.

Şairin üslûbu son derece gelişmiştir. Eserin muhteva olarak en dikkati çeken özelliği budur. *Siyer*'de dört farklı üslûp kullanılmıştır.

Hz. Peygamber'in hayatına dair tarihî gerçekliklerin hikaye edildiği beyitler, halk tarafından da kolaylıkla anlaşılabilmesi için sade ve akıcı bir üslûpla yazılmıştır. Dedim-dedi ifadeleri ile kurulan konuşma (mükâleme) üslûbu sade ve samimidir. Eserde şair, hikaye kısmına geçmeden önce bazen Hz. Peygamber'i över bazen de okuyucuya nasihat eder. Bu bölümde zaman zaman okuyucunun eseri doğru idrak edebilmesi için temennilerde bulunur. Şair, asıl konuya geçerken kendine seslenerek "artık konuya başla" ibaresini kullanır. Bu üslûp nasihatnâme ihtiva eden beyitlerin sonunda da yer alır. "Yine geldük" ifadesi ile farklı üslûptaki beyitleri birbirine bağlar. Bunların dışında eserde bulunan, na't muhtevalı şiirler ya da bir yerin veya bir kişinin tasvir edildiği beyitler daha sanatlı ve lirik bir üslûpla nazmedilmiştir.

Münîri hem Türkçe'ye hem Farsça'ya hem de Arapça'ya hakimdir. Bu münasebetle metin içinde bazı kelimelerin bu üç dile ait söylenişleri kullanılmıştır. Böylece eserin akıcı üslûbu muhafaza edilmiş olur. Aynı şekilde ayet, hadis, atasözleri, deyim ve kelâm-ı kibar adı verilen veciz sözlerden de faydalanılarak üslûp zenginleştirilmiştir. Bunu yanında örf, âdet, inanç ve sosyal hayata dair pek

44 Detaylı bilgi için bk: Reyhan Çorak, "Münîri'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)", s. 38-106.

45 Eser dört ayrı doktora tezine konu olmuştur; Ümran Ay, "Münîri'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 1 (İnceleme-Metin)", (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2007); Reyhan Çorak, "Münîri'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)", (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2010); Mustafa Özkat, "Münîri'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 4-5 (İnceleme-Metin)", (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011); Yılmaz Top, "Münîri'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 6-7 (İnceleme-Metin)", (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2011).

46 Detaylı bilgi için bk: Nihat Öztoprak, "Halk ve Divan Şiirinde Cinaz Sanatının Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, TİSAV*, (2000), s. 155-159.

çok malzemenin de eserde yer alması *Siyer*'e ayrı bir hususiyet kazandırmıştır.

Manzum Siyer-i Nebî İçerisinde Yer Alan Hicretnâme ve Özellikleri

Siyer-i Nebî içinde bulunan *Hicretnâme*, 3. cilttedir ve 1101 beyittir. Eserin Türk edebiyatının en uzun manzum siyeri olması hasebiyle 'hicret' bölümü de mevcut hicretnâmelerin en uzununu ve en kapsamlıdır. Şair, hicrete ilişkin gerçek hadiseleri tahkiye üslûbu ile anlatmıştır. Bunun yanında Hz. Peygamber'e atfedilen bazı olağanüstü halleri ifade ederken veya konusu na't olan şiirleri yazarken daha lirik bir üslûp kullanmıştır.

Hicret konusu eserde "İbtidâ-yı Hicret-i Ashâb ve Hikâyet-i Hicret-i Resûl-i Am ve Hâlet-i Gâr", "Hikâyet-i Hicret-i Ali bin Ebî Tâlib Kerremallâhü Veche" ve "Göç Kerden-i Resûl Am ez Karye-i Kubâ ve Âmeden be-Medîne harresehâ Allâhu Te'âlâ ilâ Yevme'l-Atâ" başlıkları altında toplanmıştır ve konu detaylı bir biçimde nazmedilmiştir. Ayrıca "Na't" başlığı altında beş tane na't-ı şerifi ve "Ta'rif" başlığı altında iki tane şiir bulunmaktadır. Tarifler Sürâka b. Mâlik'e ve Ümm-i Ma'bed'in dilinden Hz. Peygamber'e aittir.

İbtidâ-yı Hicret-i Ashâb ve Hikâyet-i Hicret-i Resûl 'am ve Hâlet-i Gâr⁴⁷

(Ashabın Hicreti, Hz. Peygamber'in Hicreti ve Mağara Olayları)

Hikayenin başında şair kendine hitap ederek ayrılık kavramı hakkında fikrini söyler:

- 2966 Gel iy hicrân elinde mübtelâ dil
Di söyle hicr ile ne hâl-i müşkil
- 2967 İnilde ney gibi her dem olup zâr
Nice kânun umar zâr içre bîmâr
- 2968 Büküp kaddüni kıldı hicr eli çeng
Neçün inlenmez idüp nâle âheng
.....
- 2972 Koma elden hevâ-yı yurd-ı aslı

47 Makalede kullanılan beyitler, hacimli olması sebebiyle, *Hicretnâme*'den seçilerek verilmiştir. Daha anlaşılır olabilmesi için tam transkripsiyon yapılmamıştır. Beyitler tezdeki numaralarıyla makaleye alınmıştır. Metne dahil edilmeyen beyitler "....." şeklinde gösterilmiştir. Beyitlerin yazmadaki sayfa numaraları 363^a-392^b arasındadır. Tezdeki sayfa numaraları 614- 690 arası ve beyit numaraları 2966-4067 arasındadır. Anlamada kolaylık sağlaması açısından, makalede hem kullanılan beyitler hem de kullanılmayan beyitler özetlenmeye çalışılmıştır. Bunun için de tezdeki özetten faydalanılmıştır. Tezdeki beyit özetleri 166-173. sayfalar arasındadır.

- Bunuñ hod bellü ne aslı vü fashı
- 2973 Mu'ayyen ma'nî-i hubbu'l-vatan ne
Degül hâcet dimek saña kimesne
- 2974 Münîrî söylegil hicretle ashâb
Ne kıldı ya ne çekdi cân-ı ahbâb
.....

Mekke'de hayat, müslümanlar açısından sıkıntılı bir biçimde devam etmektedir. Beklenen emir sonunda gelir ve ashab yavaş yavaş hicret etmeye başlar:

- 2977 Kureyş ile ki 'ahd idüben ensâr
Gelüp yümn ile sâkin k'oldı Muhtâr
- 2978 İzâdan çekdiler el gerçi a'yân
Mecânîn-i Kureyşe nice peymân
- 2979 Yine dindi hem anlara ki di iyit
Havâle anuñ içün oldı her it
- 2980 Çekerlerdi cefâ yine bayagı
Kaçan bir yirde olur iki yagı
- 2981 Gelüp ashâb bir gün bess-i şekvâ
Cenâbına kim itdiler hüveydâ
قال عَلَيْهِ السَّلَام إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ جَعَلَ لَكُمْ إِخْوَانًا وَدَارًا تَأْمِنُونَ⁴⁸
- 2982 Didi Bârî te'âlâ size me'men
Bürâderlerle virdi 'ayn-ı gül-şen
- 2983 Varuñ anlarla oluñ şâd u hurrem
Ola kim mesken ola baña da hem
- 2984 Bu emr ile hemân başlandı gide
Medîneye sahâbe rihlet ide
.....

Önce Mus'ab ve ailesi ardından da Hz. Ömer ve Hz. Osman Mekke'den ayrılır. Bu esnada âsî ve ayyaş Hişam olarak anılan bir Mekkeli müslüman olmuştur. Ebû Cehil'in akrabası olan bu kişi de Medîne'ye göç eder. Hadise pek hoş karşılanmaz. Ebû Cehil Medîne'ye gidip bir oyun tertip eder. Ona annesinin kendisini çok

48 Peygamber (a.s.) şöyle dedi: "Allah azze ve celle size kardeşler ve emniyet içinde yaşadığımız bir yurt verdi." İbn Kesir, *Büyük İslam Tarihi*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 3, 1994, s. 337. Ayrıca bk: Said Havva, *Hadislerle İslam Tarihi*, İstanbul: Hikmet Yayınları, 2, tarihsiz, s. 45.

özlediğini söyler ve ziyaret etmesi gerektiğini tembihler. Hişam buna inanıp Mekke'ye doğru yola çıkar. Ebû Cehil, yolda Hişam'ı yakalar, eski dinine geri dönmesi için onu zorlar. Hz. Peygamber bu durumu öğrendiğinde ashabdan bir kişiyi görevlendirerek Hişam'ın kaçırılmasını sağlar.

Artık sahabe tamamen Medîne'ye göç etmiştir. Hz. Peygamber'in yanında sadece Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ali kalmıştır. Bu durum Ebû Süfyan'ı rahatsız eder. Ebû Cehil'e gidip hicret edenlerin Medîne'de daha fazla taraftar toplayıp daha rahat hareket edebileceklerini söyler. Bunun üzerine müşrikler Dâru'n-Nedve'de bir araya gelip olanı biteni değerlendirmeye karar verirler. Maksud Hz. Peygamber'i öldürmektir:

- 3044 Dirilüp irte Dâru'n-Nedveye hep
Olunsun meşveret irince tâ şeb
- 3045 Meger kim tanışıkçün-idi ol cây
Ki Dâru'n-Nedve didi yohsul u bay
- 3046 Havâs anda dirildiler sehergeh
Velî dindi 'avâma virmeñüz reh
- 3047 Gelürse ecnebiye de dine kif
Ki kimse olmaya esrâra vâkıf

Kapıda bir gözcü bulunmaktadır. Bu esnada Şeyh-i Necdî isimli birisi yaklaşır, bu Şeytan'dır ve Ebû Cehil ile görüşmek istediğini söyler. Geliş sebebinin Kureys kabilesi ile ilgili olduğunu ve Hz. Peygamber ile getirdiği yeni dini bildiğini ifade eder. Ayrıca bu cemiyetin O'nu öldürmek üzere toplandığından da haberdardır:

- 3050 Meger şeytân 'aleyhi'l-la'ne derhâl
Kapuda bitdi bilmege ne ahvâl
- 3051 Dönüp kendüsi bir pîr-i 'azîze
Diler k'ire Kureyşi bi-temîze
- 3052 Didi derbân-ı Dâre'n-Nedve kimsin
Ki görmüşsin cihânda bu kadar sin
- 3053 İyitdi di Hişam oğlına gelsün
Cevâbum her ne-ise kendü alsun
- 3054 Varup hâcib ki geldi Cehl iti dün
Çıkup görüşdiler ol iki mel'ün
- 3055 Didi iy şeyh-i kâmil merhabâ biñ
Sizüñ ne biñse dahı eylegil yiñ
- 3056 İyitdi ehl-i hürmet bir kişiyem
Yog eksük 'âlem içre hiç nesnem

- 3057 İřitdüm kim Kureyşe düřdi bir iř
Dilerven mâl ü 'akl ile olam iř
- 3058 Gelüp Bû Cehle ol sözi igen hûb
Görindi sırrıdur gözine mahbûb
- 3059 Alup i'zâz ile k'içerü girdi
Selâm anlara kim kâfirce virdi
- 3060 Ebû Cehl idüben ta'rif-i bi-had
Geçürdi yanına i'zâz ile sad
- 3061 Görince ol la'ine virüben dil
Serâser hürmet itdi ehl-i menzil
- 3062 Ki zirâ vardı rûhâni bir sır
Ki kendüler gibiydi ol da kâfir
- 3063 Didiler iy 'aceb ism-i mübârek
Ne iki saldı sini Hak tebârek
- 3064 İyitdi baña dirler şeyh-i Necdî
Ezelden řânemüzdür 'ayn-ı mecdî
- 3065 Görüp 'ömr-i dırâz ile cihânı
Çog itmişem cihânda imtihânı
- 3066 Eyü yavuz geçüpdür çok bu başdan
Ya yir yok görmedük kuru vü yařdan
- 3067 Geçürdüm 'ömri 'ayân sohbet ile
Ulaldum bu deme dek hürmet ile
- 3068 Kureyşi añmagın envâ'-ı millet
Ol oldu gelmeme bu şehre 'illet
- 3069 Ki kopmış arañuzda bir iki er
Çekermiş kendü ol da başka bir ser
- 3070 Muhammed ibni 'Abdullâhmış adı
İdermiş hvor her biliş ü yadı
- 3071 Çıkarup kendü de bir yiñi âyîn
Eb u ced çün dir-imiř öldi bî-din
- 3072 Diyüben Lât u 'Uzzâ dini bâtıl
Virür-imiř dûzahı size [ög]dil
- 3073 Bu cem'iyet dahı anuñçün oldı
Bilürem hem buña bâ'isde n'oldı

Toplantıda bulunanlar bu buluşmanın sır olduğunu ve kimsenin bilmediğini ifade ederek Necdî'nin nasıl öğrendiğini merak ederler. O da Lat ve Uzza'nın bilgi verdiğini dolayısıyla bir şey saklamamaları gerektiğini söyler:

3074 İyitdiler bu sırrı kimseye biz
Dimedük kimden işitdünüz siz

3075 Didi hep bunu baña Lât ü 'Uzzâ
Diyüpdür saklamañ siz dahı aslâ

.....

Ardından Hz. Peygamber'in öldürülmesi konusunda ayrı ayrı herkesin fikrini öğrenmek ister. Fakat Ukbe'nin çöle sürme fikrini de Utbe'nin karanlık bir evde aç susuz bırakma önerisini de beğenmez. Aynı şekilde Rebi a'nın bir gemi ile Habeş ülkesine gönderme teklifini de reddeder:

3102 Rebî'a didi ben de böyle tedbîr
İdüpven görüñ olsun neyse takrîr

3103 Tutup ol sâhiri muhkem idüp bend
Ne şehri içre koyavuz ne göre kend

3104 Kenâr-ı bahre iltile mukayyed
İrer deryâ-durur keştî yâhod yed

3105 Koyup fülk içre açup bâdubânı
Habeşe milkine geçüre anı

3106 Gülüp şeytân didi olmaz bu da hiç
Muhibbidür Necâşî hod degül piç

3107 Bilürsüz kim Muhammed kavmine ol
Geçende nice lutf itdi igen bol

3108 Göricek Ahmedi leşker de koşar
Olur bu kerre her hayr işiñüz şer

3109 Nicesini dahı söyletdi iblîs
Begenmedi biri sözinde ol pîs

.....

Bundan sonra Ebû Cehil, Necdî'ye ne yapılması gerektiğine dair fikrini sorar. O da her kabileden seçilecek bir kişinin, birlikte hareket ederek Hz. Peygamber'in evini basmalarını ve O'nu öldürmelerini söyler. Bu fikir çok beğenilir. Çünkü hangi kabilenin cinayeti işlediği belli olmayacak böylece, sadece diyet ödenerek iş halledilecektir. Müşrikler Necdî'nin bu fikrini çok beğenirler. Önerisinin beğenilmesi Şeytan'ı memnun etmiştir:

- 3113 Görülsün her kabileden nice er
K'ola her biri Rüstem-veş dilâver
- 3114 Basup ivin çeküben tîg-ı ser-tîz
İdelüm pâre pâre tutuban tîz
- 3115 Bahâdurlar tagılsunlar hemân-dem
Giden dún yine k'ura subh-ı dem dem
- 3116 Seher turup göreler k'Ahmed ölmüş
Diye her biri yâ Rab buña n'olmuş
- 3117 İdeler külli-i kavme tevehhüm
Görevüz kime irer gâyet-i hümm
- 3118 Diyet virile âhir gâyeti bu
Budur matbu'-ise ger kavlı-nîgû
- 3119 İşidüp bu sözi şeytân-ı mel'ûn
Sevinüp kakkahayla güldi ol dún

.....

Bu arada Cebrâil (a.s.) Hz. Peygamber'e gelip O'nu konu ile ilgili ikaz eder ve artık Medîne'ye hicret edebileceğini söyler:

- 3132 Hemân tâvûs-ı sidre ya'nî Cibrîl
Bu âyetle yitişdi nitekim yıl
وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يُسْرِطُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ⁴⁹
- 3133 Nuzûlünde sebep sordu Cenâbı
Didi sözde dökerek dürr-i nâbı
- 3134 Ki senüñ kasduña cem' olup a'dâ
Bed-endiş ile itdiler kötü râ
- 3135 Hudâ-yı bî-niyâz eyle buyurdu
Ki bu gece koyup gidüp bu yurdu
- 3136 Medîneye kılâsın sen de hicret
Ki görüle ne-ise soñra 'ibret

Resûl-i Ekrem hemen Hz. Ebû Bekir'e giderek durumu haber verir ve onu, olanı biteni öğrenebilmesi için Dâru'n-Nedve'ye gönderir. Hz. Ebû Bekir, Nedve'den Kureyş'in neşe içinde ayrıldığını görür. Bu arada Şeytan'la karşılaşır.

49 Enfal 8/30, Meali: "Hatırla ki kafirler seni tutup bağlamaları veya öldürmeleri yahut seni (yurdundan) çıkarmaları için sana tuzak kuruyorlardı. Onlar sana tuzak kurarlarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Çünkü Allah tuzak kuranların en iyisidir."

Şeytan ona bu gece hicret vakti olduğunu söyler ve ortadan kaybolur. Hz. Ebû Bekir olanları Hz. Peygamber'e iletir. O da gördüğü kişinin Şeytan olduğunu ve hile ile yol göstermeye çalıştığını söyler. Ardından göç hazırlıklarına başlanır:

- 3148 İyitdi yâ Ebâ Bekr Ahmede di
Şeb-i hicret bu gicedür var imdi
- 3149 K'ola ashâb ile ensâra vâsıl
Olur min ba'd neyse fikri hâsıl
- 3150 Diyüp böyle bunı görünmez oldı
Velî bilmez ki kanca gitdi n'oldı
- 3151 Gelüp didi cenâbına nişânın
Beyân itdükde bir bir neyse şânın
- 3152 Tebessümle didi İblîsdür ol
Ki ya'nî gösterür lu'b ile ol yol

.....

“El-emin” olması sebebiyle Hz. Peygamber'in üzerinde emanet mallar bulunmaktadır. Bu mallar Hz. Ali'ye devredilecek böylece sahiplerine ulaştırılmış olacaktır. Ancak bu iş halledildikten sonra Hz. Ali Medîne'ye doğru yola çıkabilecektir. Hicret'in yapılacağı gece Hz. Ali, Resûl-i Ekrem'in hırkasına bürünür ve O'nun yatağında uyur. Cebrâil (a.s.) ve Mikâil (a.s.) de gece boyunca Hz. Ali'yi korumakla görevlendirilir:

- 3157 Getürdüp Murtazâya emr-i Berrî
'Ayân idüp serâser bildi sırrı
- 3158 Buyurdı sen benüm yirümde yatup
Bürüngil bürdümi küffâr olup tob
- 3159 Gelürlerse yime gam hâfıza'llâh
Gidüp ol dün kim olıcak sehergâh
- 3160 Harîmüm üzre nâzırsın mu'ayyen
Emânet ne ki var vir issine sen
- 3161 Nebiler muktedâsı Tañrı hâsı
'Alî-yi Murtazâyı k'itdi vâsî
- 3162 Görüp kaydın 'işâ vaktini gözler
Yüzün gören zihî devletlü gözler
- 3163 Hemân Cibrîl ü Mikâ'ile hâli
Cenâb-ı 'izzetüñ oldı su'âli

- 3164 Ki siz iki karındaşı vücûda
Getürdüm lâyük olduñuz sücûda
- 3165 Biriñüz 'ömri uzun biri kûteh
Konuldu oluñuz bu sırdan âgeh
- 3166 Olan kûtâha kankuñuz ki kâyil
K'ola ön vasl-ı rûhâniye kâbil
- 3167 Dileyen kimdürür bes 'ömrün azın
Taleb her birisi kıldı dirâzın
- 3168 Nidâ dergâh-ı Hakdan irdi ol dem
Ki görüñüz 'Alî-yi bî-gam ü hemm
- 3169 Diyüp ben bendeñ olsun saña kurbân
Fidâ itdi Habîbüm yolna cân
- 3170 Benem hod kandası her şahsa nâcî
İkiñüz dahı oluñ aña bekçi
- 3171 İnün bu gice bekleñ subha dek tâ
K'irişmeye şer u şûr aña aslâ
- 3172 Hitâb-ı Hak bu k'oldı 'izzet ile
Revân indiler işbu ayet ile

50 وَمَنْ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ

.....

Böylece Resûl-i Ekrem'i kaçırmak üzere gelen müşrikler bu şekilde kandırılıp meşgul edileceklerdir.

Bu esnada Hz. Ebû Bekir hazırlıkları tamamlamış Âmir isimli zeki ve müslüman bir kişiye deve ve bol sütlü bir koyun bulmasını söylemiştir. Aynı zamanda Hz. Ebû Bekir'in kızı Esmâ yemek pişirecek, oğlu Abdullah da Mekke de dolaşıp söylentileri öğrenecektir:

- 3182 Didi bir 'abde iki üstür ile
Sagılır niçe koyun al bile
- 3183 Çıkup sahrâda otur bizi gözet
Ki bu gicedür irdi vakt-i hicret
- 3184 Adı 'Âmir-idi kendüsi 'âlim
Bu vech ile anuñla itdi bir im

50 Bakara 2/207, Meali: "İnsanlardan öyleleri de vardır ki Allah'ın rızasını almak için kendini ve malını feda eder. Allah da kullarına şefkatlidir."

- 3185 Bilegce aluban 'Abdullâhı hem
Getür kim rehber olup gide bâ-hem
- 3186 Başından çok geçürüp eyü yavuz
'Atika oldu bu yolda kulavuz
- 3187 Getürmemişdi ammâ dâhı imân
Komişdı vaktine fermân-ı Sübhân
- 3188 Kızı Esmâya (Esmâya) didi sen dahı gel
Yimekler bişürüp 'Âmirle al gel
- 3189 İyitdi oğlına olmakla hâmuş
Kureyşüñ her sözine sen de tut gûş
- 3190 Bize 'Âmirle itgil varnı i'lâm
Veli tuymasun anı hâs eger 'âm

.....

Hicret vakti geldiğinde müşrikler de Resûl'ün evinin etrafını sarmışlardır. Cebrâil (a.s.), Hz. Peygamber'e yerden bir avuç toprak alarak onların başlarına saçmasını ve Yâsin suresinin 9. ayetini okumasını söyler. Böylece hiç bir müşrik Resûl'ü göremeyecek, gözlerine perde inecektir. Hz. Peygamber, Cebrâil (a.s.)'in dediklerini yaparak gayet kolay bir biçimde evinden ayrılıp Ebû Bekir ile buluşur. Hira dağına doğru yola koyulurlar:

- 3193 'İşâdan soñra Cibril oldu hâzır
İyitdi yolları bağladı kâfir
- 3194 Veli vakt oldu bâb-ı Havhadan çık
'Aduv re'yi esâsın hak ile yık
- 3195 Dinilmez-ise ol bî-dînlere kaç
Yakından bir avuç hak anlara saç
- 3196 İder Hak gözlerin bağlayı gâfil
Veli bu âyeti evvel okıgil

51 نَوْرٌ مِّنْ نُورِ رَبِّكَ يُرِيهِمْ آيَاتِهِ وَيُخْرِجُهُم مِّنَ ظُلُمَاتٍ إِلَىٰ نُّورٍ بِإِذْنِهِ ۚ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَىٰ الْغَيْبِ ۚ وَهُوَ يُعَلِّمُ مَا يَشَاءُ ۚ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۚ

- 3197 Hemân-dem idüp Allâha tevekkül
Yüridi göre kâfir gözine kül
- 3198 Oluban devlet ü ikbâl hem-reh
O derden taşra çün kim çıkdı ol meh

.....

51 Yâsin 36/9, Meali: “Önlerinden bir set ve arkalarından bir set çektik de onları kapattık, artık göremezler.”

Etrafın karanlık olması sebebiyle Hz. Peygamber'in ayağı, bastığı bir taştan dolayı yaralanır. Hira dağı bu hadisenin tesiri altında kalarak sıtma tutmuş gibi titremeye başlar:

- 3227 Yitişdi dâmen-i kûh-ı Hirâya
'Urûc ider güneş san istivâya
- 3228 Giderken görmemekçün çeşm-i haffâş
Mübârek ayagını yardı bir taş
- 3229 Revân oldı dûn içinde akar kan
Gözüm kan dök gönül cân vir ciger yan
- 3230 Hirâ tağı anuñçün acıyup hep
Peyâpey ditredi tutmuşdı san teb

.....

Dağ sakinleşir lakin Hz. Ebû Bekir üzüntüsünden perişan olmuştur. Hırkasından bir parça yırtıp Resûl-i Ekrem'in ayağına sarar:

- 3232 Egerçi sâkin oldı kûh ammâ
Döker kan çeşmi Siddîkuñ nice mâ
- 3233 Ciger kanı pür itmişken gözini
Öpüp ayagina sürdi yüzini
- 3234 Didi kâş olsa başum iki pâre
Mübârek pâyuña irince yara
- 3235 Çeküp yırtup ridâsın eyledi çâk
Sarup muhkem öperek kıldı hem pâk

.....

Güneş yavaş yavaş yükselmekte, sabah olmaktadır. Hira dağı geçerek Sevr'e doğru yola koyulurlar. Fakat Resûl-i Ekrem'in ayağındaki mübarek yara, yolculuğa engel olmaya başlar. Bunun üzerine Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'i sırtına alır ve sanki Cenâb-ı Hak iki kanat vermiş gibi "ha deyinçe" Sevr'e çıkarır:

- 3245 Cenâbı kulle-i kûh-ı Hirâya
Hele çıkdı güneş san k'istivâya
- 3246 Karar anda da itmeyüben aslâ
Yürüdi nitekim mâh-ı şeb-ârâ
- 3247 Olundı kûh-ı Sevre 'azm andan
Halâs oldı cirâhat gerçi kandan
- 3248 Veli pây-ı mübârekdeki yara

- Döyüş virmez ki ol kûha da vara
- 3249 'Atiki çignine götürdü derhâl
Uçar sankim Hudâ virdi per ü bâl
- 3250 Olup ten bir revân iki meselde
Sabâ-veş seyr ider fark-ı cebelde
- 3251 Kemerler geçdi gerçi kıldan ince
Yitişdi kûh-ı Sevre ha diyince

Bu dağda bulunan bir mağaraya sığınacaklardır. Fakat mağara yılan ve akreple doludur ve çok tehlikelidir. Hz. Ebû Bekir, mağaraya önce kendi girer, gerekli tedbirleri alır ve ardından Resûl-i Ekrem'i davet eder. Hz. Peygamber mağaraya girdiğinde Hz. Ebû Bekir'in dizine yaslanır ve uykuya dalar. Bu esnada Hz. Ebû Bekir bazı deliklerden yılanların tekrar çıktığını farkeder. Hırkasını parçalayarak buraları kapatır. Son bir deliği de topuğu ile tıkar. Fakat delikteki yılan ayağını sokar. Acıya dayanamayarak ağlamaya başladığında göz yaşları Hz. Peygamber'in yüzünü ıslatıp O'nu uyandırır. Hz. Ebû Bekir olanları anlatır. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem yılanı döner ve sokma sebebini öğrenmek ister. O da "Beni Siz'i görmekten mahrum bıraktı." der. Resûl-i Ekrem yaranın üzerine mübarek tükürüğünü sürer ve dua eder. Böylece Hz. Ebû Bekir iyileşir:

- 3267 Urup öldüre mi dimeyüp aslâ
Bu kez sûrâhına kodı kef-i pâ
- 3268 Kakıyup mâr-ı ef'i sokdı tekrâr
Olup mesmûm Bû Bekr inledi zâr
- 3269 Bu vech ile yitişüp kahr-ı dehrûn
K'acısı yüregine geçdi zehrûn
- 3270 Gözi yaşı olup geñsüz revâne
Gül-i ter yüze tamdı eşk-dâne
- 3271 Açup gözün 'Atikini görüp zâr
Didi neyçün inildi böyle iy yâr
- 3272 Ciger kanıyla eşk itmekle tahrîr
Başından sergüzeşti k'itdi ta'rîr
- 3273 Nazar ef'îye kılmag ile Muhtâr
Didi inkâr ile mi geldün iy mâr
- 3274 Yakup zehr âteşiyle nitekim mûm
Ki kılduñ yâr-ı gârı böyle mesmûm
- 3275 Gelüp nutka iyitdi hâşe lillâh

- Ki olmayam Habîbullâhdan âgâh
- 3276 Ziyâret kılmaga sa'y-i cemîli
Hezâr itdüm tutup küll-i sebili
- 3277 Beni mahrûm ider göz göre gördüm
Acıyup yâ Resûlullâhı urdum
- 3278 İşidüp bunı cân u dil-tabîbi
Ki ya'nî hazret-i Hakkuñ Habîbi
- 3279 'Atıkuñ müşkili olmag için hal
Geçürdi zahm-ı mâr üstinden ol el
- 3280 Sahîh ü sâlim itmeklige yârın
Hem ol zahm üzre sürdi agzı yarın
- 3281 Tutup yüzini dergâh-ı Hudâya
Götürdi el niyâz ile du'âya
- 3282 Huşû' ile du'âdan soñra bârî
Nicesin diyü sordı hâl-i yâri
- 3283 İyitdi himmetünde Hak te'âlâ
Eser komadı semmden ben de aslâ
- 3284 Ayagum zahm-ı mârî görmedi san
Yâhod zehr-i helâhil tutmadı ten

.....

Bu esnada mağaranın girişinde bir söğüt ağacı bitmiş, bir güvercin yumurtlamış ve bir örümcek de üst üste ağ örmüştür:

- 3290 Bürüdi kapusını sebz-evrâk
Ki görünmeye anda kara vü ak
- 3291 Gelüp iki kebûter şâh-ber-şâh
İdüp pervâz misl-i kumrı-yı kâh
- 3292 Miyân-ı derde tutup bir butağı
Yuva yaptılar ânîce bayağı
- 3293 Yumurdlayup revân dişisi basdı
Kebûter niçe çıkarmaga kasdı
- 3294 Hem anuñ cinsidür dirler Haremde
Kebûter kim olur şimdiki demde
- 3295 Hemân bir 'ankebûd-i tiz-reftâr
Kapuya perde gerdi uruban târ

3296 Anuñçün küllü mâşi içre olmaz
Degül câyız şeb ü rûz ol hem olmaz

3297 Nikâb-ı 'ankebûti k'oldı âhir
Saba-ferrâşî lâbüdd oldı zâhir

.....

Öte yandan müşrikler hala Hz.Peygamber'in evinin etrafında bulunmaktadır. İblis yine Nedve'deki şekline girip yanlarına gelir ve tuzağa düşürüldüklerini anlatır:

3302 Deñeyüp gözcileri sag u solı
K'ihâta itdiler beyt-i Resûli

3303 Ebû Cehl-i la'in etbâ'ı-y-ile
Resûli sevmeyen segler de bile

3304 Oturmışlardı kapuya tutup gûş
Bu ümide ki virbinen siyeh-gûş

3305 Ser-i mahbûb-ı Hakkı aluban tîz
Geleler elde hûnîn tîg-ı ser-tîz

3306 Zihî bâtul-hayâl ü kec-tasavvur
K'idier her herze merze böyle cür mür

3307 Meger kim dûn içinde yine İblis
Bayağı dünkü şekle girüp ol pis

3308 Gelüben yoldagılar bi-delile
Didi neylersiz añrılıp sebile

3309 İyitdiler umaruz k'Ahmedi hvâb
Alup merdân k'ide açıla bâb

3310 Basup ivin kesevüz başını tâ
Size tuhf'iltevüz biz götürüp pâ

3311 Gelüp didi ki kanı giden Ahmed
Sanursız bagladunuz yoluna sed

3312 Çıkuban evvel-i şebde yürüdi
Sizi gaflet anuñ içün bürüdi

3313 Gelüp Bû Bekr ile hiç itmeyüp bâk
Bir avuç saçdı alup sizlere hâk

3314 Gözüñüz baglayuban geçdi gitdi
Nireye istediye şimdi yitdi

- 3315 Dinürse nice gelüp saça toprak
Çaluñ başuñuza al işdeye bak
- 3316 Alup her biri şabkasına bakdı
Görüben hâki gayret odı yakdı
- 3317 Te'essüfle turup küffâr-ı bî-din
Segirttiler Resûl ivine gâm-gîn

.....

Başlarına geleni anlayan müşrikler hemen harekete geçerek Hz. Ali'ye saldırlar. Cebrâil (a.s.) ve Mikâil (a.s.) tarafından korunan Hz. Ali mukabele eder. Onun heybetinden çekinen Kureyş'in yiğitleri hemen Ebû Cehil'e koşar. Ebû Cehil takibe karar verir. Fakat bundan da bir sonuç çıkmaz. İblis tekrar devreye girerek onları Sevr dağına çıkarıp mağaranın girişine kadar götürür. Bütün Kureyş, Ebû Cehil ve İblis mağaranın kapısındadır. Hz. Ebû Bekir'in telaşlandığını gören Resûl-i Ekrem ona korkmaması gerektiğini söyler:

- 3358 İyitdi billâh iy Sıddik nâle
Ne içün ne yitişdi kalb ü bâle
- 3359 Didi mahfi degül râyı Münire
Ki irdi kapuya her kalbi tîre
- 3360 Eşirrâ-yı Kureyş İblis ile ma'
İhâta kıldılar gârı ne matla'
- 3361 Necât işi bitüp iy yüzi gül-şen
Sizüñçündür inildüm tün-be-tün ben
- 3362 Budur degzindüğüm hem k'olam evvel
Ki görmeyem size sunulduğun el
- 3363 Resûl iyitdi kavlı-i Hakkı diñle
Sığın lutf-ı Hudâya yiter inle

52 أَنعَمَ اللَّهُ إِنَّهُ نَزَّحًا لَا مِحْرَصَ لِمُؤْمَرٍ ذَا

Ardından mağaranın duvarına işaret eder ve duvar ikiye bölünür. Dalgalı bir denizde bir gemi onları beklemektedir. Gemide iki serdar, Hızır ve İlyas

52 Tevbe 9/40, Meali: "Eğer siz ona (Resûlullah'a) yardım etmezseniz (bu önemli değil); ona Allah yardım etmiştir: Hani kafirler onu iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile birlikte Mekke'den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir, diyordu. Bunun üzerine Allah ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kafir olanların sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise zaten yücedir. çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir."

bulunmaktadır. Ayrıca etrafta pekçok asker de vardır. Hz. Ebû Bekir geminin kime ait olduğunu sorar. Resûl-i Ekrem de hem geminin hem de askerlerin Necâşi'ye ait olduğunu söyler:

- 3364 Diyüp böyle dönüp dîvâr-ı gâra
İşâret itdi yarıldı magâra
- 3365 İyitdi yâ Ebâ Bekr arduña bak
'Ukab ile kaçan pervâz ider bak
- 3366 Bakup gördi ki bir dîvârı gâruñ
Girüp külli görünmiş ol kenâruñ
- 3367 Yitişüp kurb-ı gâra bahr-i zehhâr
Tutarlar bir gemiyi iki serdâr
- 3368 Veli bilmez tutan kimdür hele nâs
Hudâ bilür k'olar mı Hızır u İlyâs
- 3369 Öte yanında hem bir ulu 'asker
Süvâruñ her birisi kûh-peyker
- 3370 İyitdi ger girürlerse kapudan
Bizi kurtardı Bârî ol kapudan
- 3371 Senüñle idelüm deryâda geştî
Bizümçün hâzır olmışdur şu keştî
- 3372 Hele sabr it görelüm Hak te'âla
Ne buyurur ki hakdur kâr-fermâ
- 3373 Sevinüp didi Sıddik sehun-ver
Te'âla şânehu Allâhu ekber
- 3374 Su'âl itdi o leşkerden de âhir
Ki kimüñdür bu 'asker k'oldı zâhir
- 3375 Buyurdu şeh Necâşinüñdür anlar
Kayuma hem bizümdür ol turanlar

.....

Mağaranın önüne kadar gelen müşrikler, güvercin ve örümceği görünce sinirlenirler. Ebû Cehil, kendilerine yol gösteren Şeytan'a döner ve işi beceremediğini kasederek "Ya bunadın ya da aklımı yitirdin." der. Toparlanarak geri dönerler.

Diğer taraftan Âmir Mekke'de olanları haber vermek, Esmâ da sağdığı sütü getirmek için Resûl-i Ekrem ile Hz. Ebû Bekir'in yanına gelip gitmektedirler. Bu

durum üç gün devam eder. Dördüncü gece tekrar Medîne'ye doğru yola çıkılır.

Şair buraya konu ile ilgili bir na't-ı şerife yer vermiştir:

Na't

- 3413 Zihî zât ol sebep olan revâ ne
Hezârân yümn ile oldı revâne
- 3414 Delîl ü rehber aña Hızr u İlyâs
Penâh-ı puştî lutf-ı Hâlık-ı nâs
- 3415 Kadem basduğı hâke çeşme-i cân
Virür dil teşnelikle irmege cân
- 3416 Sa'âdetlü şular kim yoldaşidur
E'âdîden ne gam san yol taşidur
- 3417 Dil ü cândan olup müştâk-ı didâr
Muhâcirle deñer yol çeşm-i ensâr
- 3418 Seferdür 'ayn-ı sûd ol nice hicret
Ki 'âcizdür anuñ sırrında fikret

.....

Ardından söz yine Mekke ahalisine gelir. Müşrikler üç koldan adam göndermiş Hz. Peygamber ile Hz. Ebû Bekir'i aramaktadırlar. Öte yandan ismi Sürâka ibni Mâlik olan bir kişi Mekkelilere Resûl-i Ekrem'i ölü veya diri getirebileceğini söyler:

Ta'rîf

- 3424 Meger bir kimse gelmiş-idi şehre
Ki olmuşdı bahâdurlukla şöhre
- 3425 Hemân bir pîl-i mest-idi nazarda
Degüldi misl aña Rüstem cigerde
- 3426 Salıcak fark-ı hasma nice men gürz
Sanasın iner-idi kûh-ı Elbruz
- 3427 Mukâbil olsa ger yüz tîg-ı bürrân
Varurdi bir kolın itmekle 'üryân
- 3428 Be-gâyet mefer-dâr-idi zeber-dest
Sunam dir-idi cân alıcıya dest
- 3429 Yimezdi gam kaza-y-ile kaderden
Yog-idi vehmi havf ile hatardan

- 3430 Sûvâr-ı çarh özinden nîze-bâzı
San ögrenürdi binse esb-i tâzî
- 3431 Sûrâka ibni Mâlik-idi adı
Şecâ'ât üzre olmışdı nihâdı
- 3432 Çıkageldi hemân misl-i gazanfer
Didi bu gönderilen kimi ister
- 3433 İyitdiler bize maksûd u maksad
Muhammeddür yâhod re's-i Muhammed
- 3434 Didi varup getürsem añı baglu
Yâhod başın kesüp 'arz eylesem rû

.....

Bunun karşılığında Kureyş, Sûrâka ibni Mâlik'e bin deve, binlerce altın, inci ve mücevher vereceğini taahhüt eder. Böylece anlaşma sağlanır ve Sûrâka yola çıkar. Bir süre sonra atı birden bire toprağa saplanır ve ölür. Sûrâka önce ne yapacağını bilemez sonra bir sihir yapar ve at canlanır. Yola devam ederken bu hadise bir kaç defa tekrarlanır. Bir müddet geçtikten sonra Hz. Ebû Bekir onun kendilerine doğru yaklaştığını farkederek ve Resûl-i Ekrem'e haber verir. Hz. Peygamber bir işaretini ile atı durdurur. Ne kamçı kâr eder ne de mahmuz. Bu kez Sûrâka attan inip yürümeye başlar. Atının başına gelen hadiselerin Resûl-i Ekrem'in mucizesi olduğunu anlamıştır. Yanlarına yaklaşır. O'ndan af diler ve affedildiğine dair bir nişan ister. Nişan Hz. Peygamber tarafından verilir ve atı serbest bırakılır. Sûrâka Resûl'ün elini öper, Mekke'ye geri döner. Başına gelenleri Ebû Cehil'e anlattığında "Sana sihir yapılmış, kandırılmışsın..." ifadeleri ile karşılaşır:

- 3458 'Atık evvel görüp didi Resûle
Sûrâkadur düşüp gelen bu yola
- 3459 Veli gayet de heybetle gelişi
Bilürem kendüsidür hayli kişi
- 3460 Mu'ayyen hayra gelmez fikri şerdür
Azıtmışlar-durur k'âdem beşerdür
- 3461 Resûl idüp işaret atını yir
Tutup kaldı dahı aña ne tedbîr
- 3462 Ne deñlü çaldı kamçı urdı mahmız
Yürümez gördi indi aşaga tîz
- 3463 Deñedi topuga dek dört ayağı
Yire batmış dahı yok bend ü bağı

- 3464 Resûlün mu'cizidür bildi ammâ
Piyâde sürdi yine k'irişe
- 3465 Revân bir od yeligi çaldı yüzün
Ki bî-hod kıldı hâkister-veş özin
- 3466 Bu kez iş neydüğünü bildi ol dem
Ki yanıyazdı yokken âteş ü dem
- 3467 İyitdi yâ Muhammed ben bu işden
Rücû' itdüm velî kaldum gidişden
- 3468 Ki tutdı ayagını atumuñ yir
Yayaklık kaykusı turdı beni yir
- 3469 İşâret kıldı yine salıvirdi
Söz âhirde hayır bâde ki irdi
- 3470 Bilürem itdüğim iş gerçi kemdür
Velî yolu erenlerün keremdür
- 3471 Murâdum bu ki iy zât-ı hümâyûn
Viresin baña bir tuğrâ-yı meymûn
- 3472 Ki âhirde Cenâbuña idüp 'arz
Edâ idem ne-ise sünnet ü farz
- 3472 Didi hoş bes keremdür zâtı şânı
'Atıki yazdı 'âl-i şân nişânı
- 3473 Eline girüp itdi çünkü tahsîl
Öpüp başına kodı misl-i iklîl
- 3475 Dönüp adâb ile k'atına bindi
Gidüp te'cîl ile Mekke de k'indi
- 3476 Döküp cenk âletin Bû Cehle vardı
Görince sandı kim el kana kardı
- 3477 Diyince n'oldı itdün mi melâmet
Didi minnet Hakka geldüm selâmet
- 3478 Ne geçdiyse hikâye kıldı bir bir
Dili söyler velî ditrer de dir dir
- 3479 Görüp hâlini didi Cehl iti tur
Sini de eylemiş sihr ile meshûr

.....

Şair bu kısımda Sürâka ibni Malik'in müslüman olmasından ve İslam'a

edeceği hizmetten bahseder.

Bu esnada Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Abdullah yollarına devam etmektedir. Resûl-i Ekrem, Şuhayra vadisinden geçmekte olduklarını söyler ve evvelden bu ismin bir kişiye ait olduğundan bahseder. Bir müddet sonra üç tane köhne ev ile karşılaşır. Evler üç yaşlı kadına aittir. Hz. Ebû Bekir kapıları çalar, onlara selam verir ve niçin burada yalnız yaşadıklarını sorar. Onlar da Şuhayra'nın kızları olduklarını söylerler. Babaları Şuhayra'nın İsa Peygamber'e inanan fakat Habibullah'tan haberdar olan ve O'nu bekleyen bir kişi olduğundan bahsederler. Ömrü vefa etmediği için Hz. Peygamber'e yetişemediğini kendilerine müslüman olmayı vasiyet ettiğini ifade ederler. Lakin şu anda İsa Peygamber'in dini üzere yaşamaktadırlar. Resûl-i Ekrem onlarla konuşur ve müslüman olmalarını sağlar. Allah'ın emriyle Azrail gelerek o gece yaşlı kadınların canlarını alır.

Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir ve Abdullah yollarına aç devam etmektedirler. Karşılıklarına bir hurma bahçesi çıkar. Hurmadan alıp yemek isterler. Fakat bahçe sahibi kafirdir ve Resûl-i Ekrem'in adını duyunca hurmaları satmak istemez. Meyvelerin hurma değil mukl (acı meyve) olduğunı söyler. Bunun üzerine meyveler Allah'ın emriyle mukl bahçesine döner. Böylece Hz. Peygamber ve beraberindekiler yollarına aç devam eder.

Bir müddet sonra karşılıklarına büyük bir çadır çıkar. Çadır Ümm-i Ma'bed ve kocası Eksem'e aittir. Hz. Peygamber kapıda yün eğiren Ümm-i Ma'bed'de gelip misafir kabul edip etmeyeceğini sorar. O da memnuniyetle kabul edebileceğini söyler. Fakat kıtlıktan dolayı ikram edilecek bir şey kalmamış hayvanlar telef olmuştur.

Resûl cılız bir koyunu gösterek Ümm-i Ma'bed'den sağmasını ister. Kadın da ondan süt çıkmayacağını söyler ve arzu ederlerse kesip yiyebileceklerini ilave eder. Hz. Peygamber, koyunun yanına giderek kendini tanıtır, onu sağmaya başlar. Sanki o cılız koyun gitmiş yerine semiz ve bol süt veren başka bir koyun gelmiş gibidir. Bol bol süt sağılır. Bu arada Resûl-i Ekrem şehadet getirir ve kadından da bunu ister. Ümm-i Ma'bed de Hz. Peygamber'i överek şehadet getirir:

- 3587 Deñer hayretde kalup Ümm-i Ma'bed
İyitdi hazret-i Mürsel Muhammed
- 3588 Şehâdet lafzını gel sen de digil
Nitekim bu didi Hak virüben dil
- 3589 İyitdi Ümm-i Ma'bed iy şeh-i dîn
Sana inanmayandur şahs-ı bi-dîn
- 3590 Özüñmiş ol olan dillerde mezkûr
Bi-hamdi'llâh ki vasluñ kıldı mesrûr

- 3591 Düşüp zâtuñ cemâl-i Hakka mazhar
Yüzüñ nûrı olupdur günden enver
- 3592 Şekerden tatlu şîrîn sözüñ var
Hacerdür şol kim itmez işidüp kâr
- 3593 Mübârek tal'at u ferhande-fâle
Olurduk muntazır-minnet bu hâle
- 3594 Göñül erkân u âyinüñe virdüm
İnanup kavlüñe dînüñe girdüm
- 3595 Diyüp böyle revân getürdi imân
Derûn-ı dilden oldı çün müsülmân

.....

Ümm-i Ma'bed bu mucizeyi görünce eli ayağı tutmayan, görmeyen, işitmeyen bir yakını olduğunu Hz. Peygamber'e söyler ve onu iyileştirmesini ister. Resûl-i Ekrem de ikindi namazından sonra dua eder, melekler "âmin" der. Duanın kabul olduğu haberini Cebrâil (a.s.) getirir. Hasta iyileşir:

- 3605 Göricek Ümm-i Ma'bed böyle hâli
Meger kim vardı anuñ bir 'ayâli
- 3606 Eli tutmazdı aslâ ayağı hem
Kulak işitmez ü göz görmez ebkem
- 3607 Yaturdı bir pere et gibi her gâh
Yıkılsa 'âlem olmaz-idi âgâh
- 3608 Komışdı Ma'bed adın nîk eger bed
Anuñçün dirler-idi Ümm-i Ma'bed
- 3609 Resûlullâha idüp hâlin i'lân
Didi iy ins ü cân emrine fermân
- 3610 Kabûl ider du'âñı bilürem Hak
Yog ol dergâha zâhir senden elyak
- 3611 Yitişse aña da dest-i mübârek
Umaram vire sıhhat Hak tebârek
- 3612 Resûl iyitdi var al gel göreyüm
Hudâ korsa murâda irgüreyüm
- 3613 Varup al geldi gördi küşt-i pâre
Velîkin cânı beñzer gibi vara
- 3614 Vuzû' tecdîd idüp ol cân gibi pâk

- Namâz-ı 'asrı kıldılar ferâh-nâk
- 3615 Huzû' ile götürdi el du'âya
Ki Ma'bed hastaya ire hidâye
- 3616 Melekler açdılar âmîn ile dest
Olur mı kadr-i 'âli-şân işi pest
- 3617 Revân tavûs-ı kudsi saldı Hazret
Getürdi Hak selâmın peyk-i 'izzet
- 3618 Didi Hak emri bu iy cânı cânuñ
Celâl ü 'izzetüm hakkıçün anuñ
- 3619 Kabûl itdüm du'âsın itgil i'lâm
K'anuñçün yaradıldı hâs eger 'âm
- .....

Ümm-i Ma'bed memnuniyetinden dolayı bir ziyafet vermeye karar verir. Hz. Peygamber de bu ziyafete iştirak edecektir. Bir koyun kesilip hazırlıklara başlanır. Bu esnada gayet zengin olan iki kadın, Gazale ve Mezid, ona yardım etmek isterler. Gazale hizmetçisiyle davet evine bir tulum yağ gönderir. Mezid de bir tulum bal. Ziyafetten sonra hizmetçiler kendi tulumlarını alıp geri dönerler. Fakat Gazale'nin gönderdiği yağ tulumu da Mezid'in gönderdiği bal tulumu da boş değildir. Her iki tulum da ağızlarına kadar doldur. Şaşkınlık içinde Ümm-i Ma'bed'e giderler. Bu arada sofrada yenen koyunun üstüne Resûl-i Ekrem, hırkasını örter ve koyun tekrar canlanır. Gazale de Mezid de müslüman olmak istediklerini söyler ve şahadet getirirler:

- 3687 Hezârân şükr itmekle o hâle
Müsülmân evvelâ oldu Gazâle
- 3688 Sa'âdet sâniyen Ümm-i Mezîde
İrüp İslâm ile oldu güzide
- 3689 İdüp ikbâl tâli' birle yarı
Yekâyek geldiler imâna varı
- .....

Yeni müslüman olan hanımlar gusl abdesti alır, birlikte namaz kıılır. Ardından Hz. Peygamber ve beraberindekiler yollarına devam etmek üzere oradan ayrılır. Ümm-i Ma'bed kocası Eksem'in dönüşünü beklemektedir. Bu esnada vakit girdiği için namaz kılmaya başlar.

Bu araya şair Ümm-i Ma'bed'in övüldüğü beyitleri yerleştirmiştir. Beyitler kocasının ağzından verilir.

Eksem gördüklerinden çok etkilenir ve Ümm-i Ma'bed'e ne yaptığını sorar. O da bütün olan biteni anlatır ve Eksem de müslüman olur. Eksem hanımından Hz. Peygamber'in tarifini ister.

Şair burada metne Ümm-i Ma'bed'in ağzından bir na't-ı şerif yerleştirmiştir:

- 3711 Didi evvel bu bir nûr-ı musavver
Yüzi mihrinden olmuş 'alem enver
- 3712 Konuklar hvân-ı hüsni birle halkı
Kul ider halkı genişüz hüsn ü hulki
- 3713 Mu'anber-turre reyhân-hatt u gül-rû
Kadi bâlâ bülendi serv-i dil-cû
- 3714 Mukahhal çeşm-i nerges hûb-hey'et
Şeker-güftâr ammâ şîr-heybet
- 3715 Söze gelse döker lü'lü'-i sir-âb
Ki silkinde olur hayrân dür-i nâb
- 3716 Müzeyyen lutf ile zâtı serâpâ
Vücûd-ı pâki hilm ile mücellâ
- 3717 Dinilmez haşra dek vasfı olup 'ad
Nice şerh itsün anı Ümm-i Ma'bed

.....

Bu arada Resûl-i Ekrem ve beraberindekiler Kuba'ya ulaşmışlar Haysem'in evine misafir olmuşlardır. Sabaha kadar sohbet edilir. Ardından Kuba mescidinin yapımına başlanır.

Bu kısım bu mevzu ile bitirilir. Şair her bölümün sonuna koyduğu "Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür." anlamındaki beyiti bu bölümün sonuna da yerleştirmiştir:

- 3732 Egerçi hadd-i kârı mâverâdur
Sözüm sallû a'lâ hayri'l-verâdur

Hikâyet-i Hicret-i 'Ali bin Ebî Tâlib Kerremallâhü veche⁵³

(Ali bin Ebû Talib'in Hicret Hikayesi)

Hiz. Ali üzerindeki emanetleri dağıttıktan sonra Medîne'ye doğru yola çıkar. Kuba'da Hz. Peygamber ve beraberindekilere yetişir. Burada Kuba mescidinin yapımına yardım etmeye başlayacaktır.

53 Bu bölüm, hicret bahsiyle doğrudan ilgisi bulunmaması sebebiyle kısa tutulmuştur.

Şair metnin bu bölümüne Tevrat'ta geçtiği rivayet edilen bir hikaye yerleştirir. Hikaye Yesrib'de mukim olan Abdullah-ı Hâris adlı bir şahıs ile Yemen hükümdarı Melik Tübbe arasında geçer. Konunun sonunda yine bir na'tı- şerif bulunmaktadır.

Göç kerden-i Resûl 'am ez Karye-i Kubâ ve Ameden be Medîne harresehâ Allâhu Te'âlâ ila Yevmi'l-'atâ

(Hz. Peygamber'in Kuba Günleri ve Medîne'ye Gelişi)

Kuba mescidi yapıлып bitmiştir. Artık Medîne'ye gidiş zamanı yaklaşmaktadır. Bu sırada Medîne halkı arasında Resûl-i Ekrem'in geleceği yayılmış şehrin ileri gelenleri O'nu misafir etmek için beklemeye başlamışlardır. Hz. Peygamber, Rebiülevvel ayında bir Cuma günü, sabah namazından sonra Medîne'ye doğru yola çıkar.

Medîne'de Ebû Eyyüb adında bir kişi yaşamaktadır. Eyyüb'un annesi kördür. Resûl'ün Medîne'ye geleceğini öğrendiğinde çok memnun olur ve O'nu evinde misafir etmek ister. Eyyüb bu saadetin kendilerine nasip olamayacağını söyler. Çünkü ekabirden pek çok kimse buna talibdir. Kadın mahzun olup ağlamaya başlar ve Allah'a dua eder. Cebrâil (a.s.) hemen Resûl'e gelerek bu durumu haber verir. "Medîne'de deven nereye çökerse orada misafir ol." der. Hz. Peygamber Medîne'ye ayak bastığında büyük bir tören ile karşılaşır:

3924   Yitişdi Yesribe bir gün yüzi ay
                  Ki toymaz görmek ile yohsul bay

3925   Şeref burcına irdi mihr-i menzil
                  Dahi neyler derûnda 'ukde-i dil

3926   Kadem rence kılup Yesrib zemîne
                  Îrildi rahmeten lil 'âlemîne

.....

Cuma namazı kılındıktan sonra herkes Resûl-i Ekrem'i misafir etmek için seferber olur. Fakat O devesi nereye çökerse orada kalacağını söyler. Bunun üzerine Medîne halkı devenin hoşlanacağı yiyecekleri kapılarına yığar. Deve ile birlikte insanlar da merakla yürümektedir. Bu esnada medihhanlar Hz. Peygamber'i övmeye başlarlar:

3941   Egerçi her taraftan medh-hvânı
                  İderler-idi şâd idüp revânı

3942   Çıkup bâm üzre bir mestûre hâtûn
                  Niçe beyt okudı böyle hümâyûn

Na't

- 3943 İdüp kullarına Bâri 'inâyet
Habîbin eylemiş 'ayn-ı hidâyet
- 3944 Husûsâ saldı bu iklîme ikbâl
Ki irdi yümn ile yüz bu nigû-fâl
- 3945 Yaradup nûr-ı pâk üzre nihâdın
Cenâb-ı Hak Muhammed komış adın
- 3946 Bi-hamdi'llâh cemâli âfütâbı
Görinüp bu diyâra saldı tâbı

.....

Eyyûb kafilenin en arkasında yürümektedir. Deve onun evinin önüne çöker. Halk bunu ona müjdelediğinde çok sevinir. Annesi toprağa yüz sürerek ağlamaya başlar ve şükreder. Eyyûb'un evine gelindiğinde Hz. Peygamber dua eder. Böylece Eyyûb'un annesinin gözleri açılır. Bu mucizeyi bütün Medînelilere göstermek için Eyyûb, herkesi evine davet eder. Bu sırada pek çok kişi müslüman olmuştur. Bir ziyafet verilir. Bunun için koyun kesilir, yenilir, içilir. Sonrasında Resûl hırkasını koyunun kemikleri üzerine örter ve koyun tekrar canlanır. Bu mucize karşısında da pek çok kişi müslüman olmuştur. Bu arada muhacir ile ensar birbirine iyice ısınır:

- 3995 Muhâcirler ki cem' oldılar ensâr
Resûl-i mihr-tal'at mâh-ruhsâr
- 3996 El urdı mescide zât-ı hümâyun
Murabba'-şekl her yanı yüz arşun
- 3997 Cenâbı birle hep kim girdi işe
Eñ evvel resme 'Ammâr urdı tişe
- 3998 Müheyâ eyleyüp esbâbı yir yir
Dürişebaşladı bürnâ eger pîr
- 3999 Bu cehdi görüp idüp biri ta'zîm
Du'â itdi veli ensârı takdîm
- 4000 Resûl iyitdi itdün gerçi terkîb
Bu vech ile gerekdür diñle tertîb
- لَا عَيْشَ إِلَّا عَيْشَ الْآخِرَةِ اللَّهُمَّ ارْحَمْ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ⁵⁴
- 4001 Muhâcir kadrini itmekle i'lâm

54 "Ahiret hayrından başka hayır yoktur. Allah'ım muhacirlere ve ensara merhamet et." İbn Kesir, Büyük İslam Tarihi, s. 321.

Bütün bunlar olurken Medîne Yahudilerinden Abdullah isimli bir mel'un Hz. Peygamber'in gelişinden oldukça rahatsız olur. Ayrıca Melih ve Mecma isimli iki münafık da Abdullah'la aynı fikirdedir. Üçü bir araya gelüp Resûl-i Ekrem'i öldürmeye karar verirler. Durumu Cebrâil (a.s.) hemen Hz. Peygamber'e bildirir. Hz. Hamza ve Hz. Ubeydullah onlara karşılık vermek üzere hazırlık yapmaya başlar. Saldırı anında Melih'i Hz. Hamza, Mecma'yı da Hz. Ubeydullah öldürür. Abdullah'a haber gittiğinde yalan yere yemin ederek bu olaydan haberdar olmadığını söyler. Hz. Peygamber de herkesin kendi kazdığı kuyuya kendi düşeceğini ifade ederek onu serbest bırakır. Bu olay bütün Medîne'ye yayılır. Ölümleri haber alan Yahudiler çok rahatsız olurlar. Onları müslümanlar yatıştırır.

4067 Egerçi hadd-i kârı mâverâdur
Sözüm sallû a'lâ hayri'l-verâdur

Gerçi onun için söylenecek sözlerin sonu yoktur, sonsuza kadar onu övmek mümkündür.

Siyer'de hicret bahsi burada bitmektedir. Görüldüğü üzere metinde, olağanüstü hadiseler bir hayli fazladır. Eserin, kaynakları arasında, 2. ve 3. ciltte,⁵⁵ Ebu'l-Hasan el-Bekrî ve İbn-i İşhak'ın adları geçmektedir.⁵⁶ Bu eserlerde bulunan bazı hadiseler,⁵⁷ Münirî tarafından çeşitlendirilerek *Hicretnâme* zenginleştirilmiştir.

Sonuç

Siyer yazıcılığı Osmanlı'da edebiyat sahasında başlamıştır. Bu da hem şeklen hem de muhtevâ olarak eserlere ayrı bir hususiyet kazandırır. Şairler, ilk tarihî kaynaklarda geçen olağanüstü hadiselerin bazılarını küçük hikayelerle genişletmişler ve menkıbevî bir hüviyet kazandırmışlardır.

Bu tür hikayeler bir ihtiyaca binaen eserlerde kullanılmıştır. Özellikle olağanüstü hadiselerin Hz. Peygamber'e atfedilmesi O'nun müslüman halkın zihninde sıradan bir hale gelmesini önlemiştir.

Öte yandan tahkiye etmek tahayyülü canlandırır. Muhayyilenin dahil olduğu süreçler insan zihninde daha derin izler bırakır. Bu sayede hadiseler unutulmaz.

55 Sadece çalışması yapılan ciltler dikkate alınmıştır.

56 Çorak, "Münirî'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)", s. 105.

57 İlk siyer kaynaklarında bulunan ve hicretle ilgili Hz. Peygamber'e atfedilen bazı olağanüstü olaylar için bk: Mehmet Azimli, "Olağanüstü Olaylar Örgüsünde Hz. Peygamber'in Hicreti" *Milel ve Nihal*, (2008), s. 51-79.

Siyer türü eserlerde, tarihî olaylar arasındaki boşluklar hem muhatap aldıkları halkın ilgisini arttırabilmek hem temel konularda onları bilgi sahibi edebilmek hem de konuları zihinlerinde kalıcı kılabilmek için hikayelerle doldurulmuştur. Yani şair, aslında tarihî olaylara kendi muhayyilesiyle müdahil olmuş ve kendince bir maksada binaen eklemeler yapmıştır.

Bütün bunların dışında metin, bilinen en uzun siyerin içinde bulunması sebebiyle bilinen en uzun *Hicretnâme*'dir. Manzum olması, Türkçe'de en fazla kullanılan aruz kalıplarından birisi ile yazılması ve kafiye sisteminin cinas üzerine kurulması edebî birer hususiyet olmanın yanında insanların zihninde kalıcılığı arttıran diğer öğelerdir.

KAYNAKÇA

Adnan Demircan, *Siyer*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.

A. Görke ve G. Schoeler, Çev. Öznur Özdemir, “En Erken Siyer Metinlerinin Yeniden İnşası: Urve b. ez-Zubeyr Külliyyatında Hicret” *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 56/2, (2015), s. 165-177.

Ahmet Önkal, “Hicret”, *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, XVII, s. 458-462.

Ali Özek v.dğr., *Kur’ân-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meâli*, Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Amil Çelebioğlu, “Süleyman Nahifî’nin Hicretü’n-Nebî Adlı Mesnevisi”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, (1987): s. 53-. 87.

Muhammediye II, İstanbul: MEB Yayınları, 1996.

Ayten Akmandor, “Münîrî ve Mihr ü Müsterî Mesnevisi” (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi DTCE, 1983).

Bayram Özfırat, “Türk Edebiyatının Manzum İlk Siyeri: Veli’nin, Siretü’n-Nebî’si”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, XII, (2014), s. 93-134.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul: Matbaa-ı Amire, 1333.

Ersen Ersoy, “II. Bayezid Devri Şairlerinden Münîrî, Hayatı, Eserleri, Divanı” (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2010).

Esra Egüz, “Erzurumlu Mustafa Darîr’in Siretü’n-Nebî’sindeki Türkçe Manzumeler (Metin-İnceleme)” (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013).

Ferdi Kiremitçi, “Türk İslam Edebiyatında Manzum Hicretnâmeler ve Mustafâ Fevzî b. Nu’mân’ın “Hicret-i Habîb-i Rabbü’l Âlemîn” Başlıklı Mesnevisi”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 18, (2017): s. 333-402.

Günay Kut, “British Museum’daki Bazı Önemli Türkçe Yazmalar ve Tevâ’if-i Asere’den Tâ’ife-i Bektasiyan”, *Yazmalar Arasında*, İstanbul: Simurg Yayınları, 2005, s. 49-71.

Haluk İpekten, *Divan Edebiyatında Edebi Muhitler*, İstanbul: MEB Yayınları, 1996.

Hatice Aynur, *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, Tezler, Yayınlar, (Haberler Toplu Sayı 1990 – 2005)*, İstanbul: HAB Yayınları, 2005.

Hüseyin Hüsameddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, İstanbul: Necm-i İstikbal Matbaası, 1927/1928.

- İbn Kesir**, *Büyük İslam Tarihi*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 3, 1994.
- İsmail Çetişli**, *Türk Şiirinde Hz. Peygamber (1860-2011)*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2012.
- İsmail Hakkı Bursalı**, *Ferâhü'r-Rûh (Muhammediyye Şerhi)* İstanbul: Bulak Matbaası, I, 1252.
- Latîfi**, *Tezkiretü's-Şuârâ ve Tabsıratu'n-Nuzama, (inceleme-metin)*, Haz. Rıdvan Canım, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000.
- Mehmet Azimli**, "Olağanüstü Olaylar Örgüsünde Hz. Peygamber'in Hicreti" *Milel ve Nihal*, (2008), s. 51-79.
- Mustafa Uzun**, "Nahîfi" *TDV İslam Ansiklopedisi (DİA)*, 32, s. 297 -299.
- Necip Fazıl Kısakürek**, *Esselâm*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2015, s.74-77.
- Necla Pekolcay**, *Mevlid Süleyman Çelebi*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2016.
- Nihat Öztoprak**, "Halk ve Divan Şiirinde Cinâs Sanatının Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, TİSAV*, (2000), s. 155-174.
- Nuran Öztürk**, "Siyer Türü ve Siyer-i Veysi (Dürretü't-tâc fi sireti sâhibi'l-mi'râc)" (Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997).
- Reyhan Çorak**, "Amasyalı Divan Şâiri Münîrî İbrahim Çelebî Siyer-i Nebî'si ve Mirâciye'si" Uluslararası Amasya Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 2, (2017), 859-890.
- "Münîrî'nin (öl. 1521?) Manzum Siyer-i Nebî'si Cilt 2-3 (İnceleme-Metin)", (Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 2010).
- Said Havva**, *Hadislerle İslam Tarihi*, İstanbul: Hikmet Yayınları, 2, tarihsiz.
- Süleyman Uludağ**, *Tasavvuf Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2005.
- Şerafeddin Gölcük**, "Kur'an'da Hicret", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1986): s. 9-20.
- Tarih İçinde Hicret ve Na'tlar Antolojisi* (2. Baskı), haz. Türkiye Millî Kültür Vakfı Kültür Komitesi, İstanbul: Türkiye Millî Kültür Vakfı Yayınları, 1991.
- Türkan Alvan**, "Hicret-i Nebî'nin Klasik Türk Şiirine Yansıması", *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*,7, (2016): s. 1-31.
- Zuhuri Danışman**, *Evlîya Çelebi, Seyahatname*, İstanbul: Kardeş Matbaası, 1970.